

ΚΡΗΤΙΚΗ ΨΑΛΜΩΔΙΑ ΕΝ ΕΠΤΑΝΗΣΩ.*)

Τουρκοκρατούμενης τῆς Κρήτης, δὲν ἠδυνήθησαν οἱ Κρήτες νὰ παρακολουθήσωσι τὴν πρόοδον τῆς μουσικῆς. Τὴν ἱεροψαλτικὴν τῶν ὡς ἤρχισαν νὰ τὴν μεταρρυθμίσωσιν ἐδόθη εἰς γωνίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει, ἔνθα ὡς εἶπομεν ὑπέστη πολλὰς καὶ ποικίλας ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολὰς κατὰ τὸ διάστημα διακοσίων τριάκοντὰ ἐννέα ἐτῶν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἰταλικῆς μουσικῆς καὶ τῆς καλαϊθησῖας καὶ ἰδιοτροπίας τῶν ἱεροψαλτῶν.

Ἀλλῶς τε νὰ ἔμενεν ὡς μετεφέρθη ἀπὸ τῆς Κρήτης ἥτο ἀδύνατον, διότι, ὡς παρατηρεῖ ὁρθῶς Γαλάτης ἱστορικός: «Ἡ Ἑκκλησία εἶνε ὡς εὐρὺ θέατρον, ἔνθα ἤχοῦσιν ὅλαι αἱ φωναὶ τοῦ ἔξωθεν βίου, ὑπὸ τῶν ὁποίων παραδίδεται ἡ εὐκοσμία αὐτῆς καὶ ἐλαττοῦται τὸ ἔργον αὐτῆς ἀξίωμα».

Τοῦτου ἕνεκα καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Ρώμη δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσι τὴν ἱερὰν μουσικὴν ἀπὸ τῆς θυμελικῆς καὶ δημώδους μελωδίας. Μόνον ἡ Ἱερουσαλὴμ, μακρὰν κειμένη, ἐπὶ χρόνον τινα διέμεινεν ἐλευθέρα τῆς λαϊκῆς διαφθορᾶς.

Τινὲς τῶν ἱεροψαλτῶν τῆς κρητικῆς ψαλμωδίας παρειδάγουσι δυστυχῶς στολισμούς εἰς τὴν ψαλμωδίαν, τὰ λεγόμενα φιορέτα, ἐνῶ ὁσον ἀπλούστερος εἶνε ὁ ἁρμονικός κανὼν τῆς ἱεροψαλμωδίας τόσον εἶνε καλλίτερος. Ἀλλῶς τε καὶ ὁ Hegel ἐν τῇ Αἰσθητικῇ λέγει ὅτι τὸ ἀπλοῦν ἐξαίρεται ὡς εὐγενέστατος καρπὸς τῆς πολυμορφίας, τῆς ποικιλίας καὶ τῆς πολυμιγίας.

Ἡ ἱερὰ μουσικὴ πρέπει νὰ εἶνε ἀπλὴ καὶ ἐντεχνος. Ἡ μελωδία νὰ εἶνε ἀδελφωμένη μετὰ τὴν ἁρμονίαν, διότι δὲν δύναται νὰ ὑπάρχει μελωδία χωρὶς νὰ προϋποτίθεται βάσις ἁρμονικὴ. Ἐὰν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπαλλόν μελωδικῶς, εἰς τὴν ψυχὴν τῶν εἶχον τὴν ἁρμονίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύναντο νὰ τὴν ἐξωτερικεύσωσιν, ἐννοοῦμεν τὴν ἁρμονίαν τῆς σημερινῆς μουσικῆς.

Εἰς τὴν Ἑπτάνησον οὐδέποτε παρημέλουν τὴν ἱερὰν μουσικὴν. Πολλοὶ τῶν Ἑπτανησίων ἐμελέτησαν τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ ἔγραψαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλὰς μελέτας. Καὶ ὅτε ὁ αἰμυνηστός Γυίλφορδ ἱδρυσέ τὸ Ἑπτανησιακὸν Πανεπιστήμιον, πρὸς ταῖς ἄλλαις ἑδραῖς, ἥτο καὶ ἐκεῖνη, ἐν ᾗ ἐδιδάσκετο ἡ ῥητορικὴ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ. Εἰς τὰ δύο ταῦτα μαθήματα ὁ πρῶτος καθηγητὴς, ὅστις διωρίσθη ἥτο ὁ Ἰωάννης Ἀριστείδης. Οὗτος εἶχε ψύχων διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν. Ἐκ φύσεως ἥτο γλυκύφωνος καὶ ἰσχυρόφωνος. Ὅσακις ἐδίδασκεν, ἔπαλλεν, ἡ σίθισα τοῦ Πανεπιστημίου ἀντήχει ἀπὸ τοῦς ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν. Δὲν ἥτο μόνον κάτοχος τῆς ἱερᾶς μουσικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἰταλικῆς καὶ κατεγίνετο εἰς τὴν τακτοποίησιν τῆς ἱερᾶς μας μουσικῆς. Δυστυχῶς ὁ θάνατος τὸν ἤρπαξε εἰς ἡλικίαν μόλις 42 ἐτῶν, τῇ 18 Μαρτίῳ τοῦ ἔτους 1828.

Καὶ τῷ 1851 ὁ ἱερεὺς Κωνσταντῖνος Μαυροϊάννου διδάσκαλος τῆς ἱερᾶς μουσικῆς ἐν τῷ ἱεροδιδασκαστηρίῳ τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου ἐδημοσίευσεν τὸ Ὅργανον Διδακτικὸν τῆς ἱερᾶς Μουσικῆς, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὅλον τὸ διαπασδὼν σύστημα τοῦ διατονικοῦ γένους εἶνε διαστήματος 71 καὶ 2)11 καὶ ὄχι 68, ἐπεὶδὴ ἐκάστη ἐπταφώνια ἢ καὶ ἀντιφωνία, ἥτοι ἀπὸ ἡμιτόνια ἢ τεταρτημόρια, ἀπὸ μίαν διαπασδὼν μεταβαίνει εἰς ἄλλην· καθὼς εἶνε τοῦ ἑναρμονίου γένους, τοῦ χρωματικοῦ καὶ καθ' ἐξῆς, ἔχει τοὺς αὐτοὺς λόγους, ὁμοίως τὰ τετράχορδα τὰ διεξευγμένα ἢ καὶ συνημμένα, καθὼς φαίνεται εἰς τὰ διαγράμματα αὐτοῦ.

Ἄν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κρήτης, ὅτε ὡς εἶπομεν, ἤρξατο ψαλλομένη ἐν Ἑπτανήσῳ ἡ Κρητικὴ μουσικὴ, ἐκαλλιεργεῖτο δοδαρῶς ἰδίᾳ κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα, χρυσοῦν διὰ τὴν Ἑπτάνησον ἕνεκα τῆς ἀκμῆς τῶν γρομμιάτων, ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ἕως τὸν αἰῶνα καθ' ὃν ἠκμαζεν ὁ πολὺς Μάντζαρως καὶ οἱ πολυπληθεῖς διαπρεπεῖς μαθηταῖοι, ἰσως δὲν θὰ ὑφίστατο μουσικὸν ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα. Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ ἀνεφάνησαν θιασῶται τῆς λεγομένης βυζαντιακῆς ψαλμωδίας. Ἀνεφάνησαν ἄλλοι ὑποστηρίζοντες τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ἐν τοῖς ναοῖς. Ὁ Μάντζαρως ἐμελοποίησε λειτουργίαν ψαλεῖσαν τῷ 1834 ὅτε ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Κερκύρας ὁ Χρῦσανθος, ἐν τῷ ναῷ τῆς Κερκυραϊκῆς μητροπόλεως. Δυστυχῶς μετ' ὅλον τὸν ὄγκον τοῦ ὀνόματος, ἡ λυμπρὰ αὕτη μουσοῦργησις δὲν ἔλαβε τὴν δεοῦσαν διάδοσιν ἐν Ἑπτανήσῳ. Κ' ἐκεῖνοι οἱ μαθηταὶ του, οἵτινες ἐπεχείρησαν νὰ τονίσωσι λειτουργίαν, δὲν ἔτυχον τῆς δεούσης ἱκανοποιήσεως. Τὸ μέγιστον ἐμπόδιον ἥτο, ὅτι ἐλείπον ἱεροψαλταὶ κάτοχοι τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Ἐξ ἄλλου ἦσαν τινὲς, οἵτινες ὑπεστήριζον ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰς ὁρθοδόξους ἐκκλησίας ἡ ὁράκιον ψαλμωδία καὶ ὄργανα. Οἱ πλεῖστοι εὐχαριστοῦντο ἀπὸ τὴν κρατοῦσαν ψαλμωδίαν ἐν ἐκάστῃ τῶν νήσων. Ὁ Κεφαλλῆν Γεράσιμος Μαντζαδίνος, ἐπιφανὴς ἱεροψαλτὴς καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς κάτοχος, ὑπεστήριξε καὶ διὰ τοῦ Ἀθηναίου Αἰῶνος (1870) τὸ σύστημα τοῦ Χαδιαρά. Ἐτερος Κεφαλλῆν κάτοχος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ὁ Γεράσιμος Λεϊβαδάς, ἐμυσούργησε δύο λειτουργίας ἀποπειραθεὶς νὰ εἰσάξῃ τετράφωνόν τι μικτὸν σύστημα.

Ἡ διαφωνία τῶν Ἑπτανησίων ἔφερε πολλὰ ἐμπόδια. Ἰδίᾳ δὲ ἠμπόδιζεν ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ἐν χρῇσει ἐν ταῖς λοιπαῖς Ἑλληνικαῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἱεροψαλμωδία εἶνε βυζαντιακὴ καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς μεγάλης ἰδίως ἰδέας κατεφέροντο κατὰ πάσης ἄλλης ψαλμωδίας. Τὴν ἀπάτην ταύτην ἀπέδειξεν ὁ μουσικοδιδάσκαλος Ἰ. Δ. Τζέτζης ὁ μελετήσας — ὡς φαίνεται τοῦλάχιστον — τὴν μεσαιωνικὴν μας μουσικὴν καὶ δημοδιεύσας μελέτας γερμανιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ. Ὁ μουσικοδιδάσκαλος οὗτος ἀποφαίνεται ὅτι ἡ σημερινὴ ἱερὰ μουσικὴ — ἡ κοινὴ ἐν χρήσει — δὲν δύναται

οὔτε κατὰ τὴν ἀκουστικὴν θεωρίαν, οὔτε κατὰ τὴν μελοποιίαν, νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν πρὸ τῆς ἀλῶσεως βυζαντιανὴν ἱερὰν μουσικὴν, πρὸς τὴν ὁποίαν οὐδὲ ἡ μετὰ τὴν ἄλῶσιν μέχρι τοῦ προ- παραβλόντος αἰῶνος ἀναπτυχθεῖσα εὐρίσκεται εἰς στενὴν ὁχέσιν. Κατέχων ὁ Τζέτζης τὰς μελωδίας πολλῶν ἐποχῶν ἠδυνήθη νὰ ἀποδείξῃ δι' αὐτῶν, ὅτι εἰς οὐδὲν ἄλλο ἐκκλησιαστικὸν ἐγένοντο τοσοῦτον εὐχερῶς σημαντικαὶ μεταβολαί, ὅσον εἰς τὴν μουσικὴν κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ἥτοι κατὰ τὸν Ε'. Η'. ΙΒ'. ΙΕ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα, μάλιστα δὲ ἀπὸ τῆς ἀλῶσεως μέχρι τῆς σήμερον. ὅτε τὰ πάντα μετεβλήθησαν παντελῶς, ὅτε τὴν πολύφωνον σεμνοτάτην καὶ μεγαλοπρεπὴ μουσικὴν τῶν μέσων αἰώνων μέχρι τῆς ἀλῶσεως ἀντικατέστησε διαπεπρασμένη ἁσιατικὴ ρινωδία ταπεινοτάτη καὶ ἀγενεστάτη, μεθυστικὴ καὶ ἐκλελυμένη, συμποτικὴ καὶ ἠδυσπαθὴς, ἥκιστα ἐθνικὴ, οὐδόλως δὲ τῇ θρησκευτικῇ διανοίᾳ καὶ τῇ λατρείᾳ προσήκουσα. Κρᾶμα δὲ οὐσα ἀλλόκοτον ἑλληνικῆς, τουρκικῆς, περσικῆς καὶ ἀραβικῆς μελοποιίας καὶ δὴ ἐν φυσικῇ καταστάσει διατελοῦσα, οὐδεμίαν κέκνται τεχνικὴν ἀξίαν. Αὐτὰ λέγει ὁ Τζέτζης.

Διὰ νὰ ὑψώσωμεν τὴν φωνὴν μας πρὸς τὸν οὐρανόν, διὰ νὰ ἀποστείλωμεν πρὸς τὸν Ὑψίστον τὰς δεήσεις ἡμῶν θέλομεν θείαν μελωδίαν καὶ ἁρμονίαν. Διὸ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας

ἐσθλῆντεον καὶ αἱ Σύνοδοι ἀφώριζον πᾶν ὅ,τι ἐμόλυνε τὴν ἁγνὴν ἱερὰν μελωδίαν.

Ἡ ρωμαϊκὴ ἐκκλησία παραλαβοῦσα παρὰ τῆς βυζαντιανῆς τὴν ἱεροψαλτικὴν μουσικὴν ματαιῶς προσεπάθονε νὰ τὴν διατηρήσῃ. Ἦγωνίσθη νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἀμβροσιανὴν καὶ τὴν γρηγοριανὴν μουσικὴν, καθαρὰς τῶν βεβήλων ἤχων, ἀλλὰ τέλος ὑπέκυψε καὶ ἠναγκάσθη νὰ παρακολουθήσῃ τὰς ποικίλας μεταβολὰς τῆς μουσικῆς ἐν τῇ ἐκτυλίξει της, ἕως ὅτου ἰθάσει εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀληθοῦς τέχνης. Ὁρθῶς ἐπραξεν. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶνε ἀλήθεια, εἶνε τελεία θρησκεία καὶ πρέπει ἡ ἀληθὴς καὶ τελεία τέχνη νὰ τὸν ἐξυπηρετήσῃ διὰ νὰ ἀνυψῶν τοὺς πιστοὺς εἰς ἰδεῶν σφαῖραν ἐν ἣ νὰ θαυμάσουν τὸ μεγαλεῖον τοῦ Δημιουργοῦ. Ὁ χριστιανισμὸς ἔδωκε θείαν ἐμπνευσίν καὶ εἰς μουσουργούς, διὰ νὰ ποιήσωσιν ἀριστουργήματα ἱεροψαλτικῆς. Ἐρωτῶμεν. Δὲν μᾶς ὑψώνει πρὸς τὸν Θεὸν ἡ μουσικὴ τῶν λειτουργιῶν τοῦ Haydn, τοῦ Mozart, τοῦ Hummel, τοῦ Cherubini, τοῦ Rossini, τοῦ Adam; Δὲν μᾶς ἀποσπᾷ δάκρυα τὸ Stabat Mater τοῦ Pergolesi, τοῦ Rossini; Δὲν μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ματαιότητα τὸ Requiem τοῦ Mozart, τοῦ Cherubini, τοῦ Verdi; Δὲν μᾶς συγκινοῦσι τὰ Oratoria τοῦ Cimarosa, τοῦ Haydn, τοῦ Bethoven, τοῦ Hændel, τοῦ Mozart, τοῦ Bach;

(Ἔπεται τὸ τέλος).

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

1.

Δίπλα σὲ πέτρα ριζιμιά, κάτω ἀπ' τὸν ἄγριο βράχο
τὸ ξεραγκάθι τ' ἀσπαρτο φύτρωσ' ἐκεῖ μονάχον·
ἄλλοιμονο στὸν ἄσπαρτο κι' ἄλλοιμονο στὸ χέρι
ποῦ θὰ τοιμήσῃ ἀπάνω του τὰ δάχτυλα νὰ φέρῃ.

Τὸ λογχωτὸ λουλοῦδι του, τ' ἀρματωμένα φύλλα
διαβαίνοντας τὰ κύτταξα μὲ φόβον ἀνατριχίλα
κι' ἄθελα στάθηκα μπροστὰ κ' εἶπα: τοῦ ἀνθρώπου μοιάζει
τοῦ φθονεροῦ καὶ τοῦ σκληροῦ ποῦ ὁ φθόνος τὸν χλωμαίνει
ἐνφ' ἡ κακία ἀγκιστρῇ μὲ μιὰ λαχτάρα τόση
τὴν κάθε ἀνύποπτη καρδίᾳ προοιμεῖ νὰ ματώσῃ.

Ἔτο' εἶπα κι' ἀναστένεκα κυττάζοντας τ' ἀγκάθι
ὅταν γοργῇ μιὰ μέλισσα στὸ λούλουδό του ἐστάθη
κ' ἐβύζαινε τὸ μέλι του σκυφτῇ, καὶ τὰ φτερά της
ἀνάδενε σπαρταριστὰ κ' εἰδείνε τὴ χαρὰ της
ὡς νᾶλεγε: καὶ στήν πρυχὴ τὴν περὶ κακία καὶ μύρη
βοίσκεαι κανένας μιὰ χαρὰ, φθάνει νὰ ξέρῃ ναῦρη.

2.

Ὁ βράχος τοῦ Λυκαβηττοῦ μὲ τὰ γυμνά του κάλλη
λευκὴ κορῶνα στήν κορφή τὴν ἐκκλησιὰν ἔχει βάλει...
Κουράστικες; ὁ ἀνήφορος ἦταν πολὺς, ἀλήθεια,
κι' οὐτ' ἔχεις οὐ κι' ἀπὸ μικρῇ τῶν δρόμων τὴ συνήθεια
οὐτε κ' ἐγὼ ὁ μονόκλωνος ἔχω γερὸ τὸ χέρι
νὰ σὲ στηρίξω ἀπάνω του, καμαρωτό μου ταῖρι.

Μὰ τώρα ἐδῶ ποῦ φθάσαμε ψηλά, μὲ τόσοι κόπους,
γύρε τὰ μάτια σου νὰ ὄῃς μυρμηγκία τοὺς ἀνθρώπους,
νὰ ὄῃς τὰ σπῖτια ἀραδιαστὰ κάτ' ἀπ' τὰ κεραμίδια,
νὰ ὄῃς τοὺς δρόμους σταχτεροὺς καὶ ξαπλωτοὺς σὴν

[φσιδία,
νὰ ὄῃς πῶς φαίνει τὴ ζωὴ τῆς ἐννοίας ἡ ἀράχνη
νὰ ὄῃς οὐ τί φαρμακερῆς, βασιᾶς ἀνάσας ἄχνη
ζῇ κι' ἀναπνέει ἡ ἀγάπη μας, ἐνφ' τῆς πρέπει νᾶχῃ
ψηλὴ φωλιά σὴν τὸν ἀητὸ σ' ἐνὸς βουνοῦ τὴ γάχνη.

3.

Κάτω ἀπ' τὴν πόλιν ἀκούγεται μέσ' στὴ βουὴ πνιγμένη
κάποια καμπάνα μακρυνὴ ποῦ ἐσπερινὸ σημαίνει...

Ἀγάπη μου, γονάτισε καὶ κάνε τὸ σταυρό σου
νὰ σκύψω νὰ προσευχηθῶ μαζί καὶ στὸ πλευρό σου
γιὰ νὰ παρακαλέσωμε πάλι καὶ πάντα πάλι
νὰ μὲν' ἡ ἀγάπη μας πιστὴ καὶ στὴ ζωὴ τὴν ἄλλη.
Ἔδω ψηλὰ ποῦμασ' ἐμεῖς ἥσυχον, μοναχοὶ μας,
πειὸ γρήγορα στὸν οὐρανὸ θὰ φθάσῃ ἡ προσευχή μας.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΕΜΗΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ

Τὸ ἀνθρώπινον ὃν εἶνε ἀκόμη ἄγνωστον τόσοι εἰς
τοὺς φυσιολόγους ὅσον καὶ εἰς τοὺς ψυχολόγους καὶ ὅτι
ὡς ἐπελοθὴν ἐκ μακρᾶς πείρας, εἶνε πεπρωτισμένον μὲ
ιδιότητος φυσικὰς καὶ ψυχικὰς ἀκόμη σχεδὸν ἐντελῶς
ἀγνώστους, καὶ τῶν ὁποίων ἡ μελέτη καὶ ὁ καθορισμὸς
θὰ εἶνε ἡ δόξα τῆς ἐπιστήμης τοῦ μέλλοντος.

Φλαμιντιῶν

Εἰς κάθε στιγμὴν μᾶς τρομάζει ἡ ἰδέα καὶ ἡ συν-
αίσθησις τοῦ χρόνου, ὁ ὁποῖος παρέρχεται. Δύο μέτρα
υπάρχουν ὅπως ἀπαλλαγῶμεν τοῦ ἐφιάλτου αὐτοῦ. Ἡ
ἡδονὴ ἢ ἡ ἐργασία. Ἡ ἡδονὴ μᾶς ἐλκύει. Ἡ ἐργασία
μᾶς ἐνδυναμώνει. Ἀς ἐκλιζόμεν.

Βωδελαῖρ

Αἱ ἀνδρικοὶ ἀρεταὶ εἶνε σπάνιαι σήμερον· δι' αὐτὸ
καὶ αἱ γυναῖκες ἀνδροποιοῦνται.

Νίτος